

■ Экалогія побыту

РЭКІ «ЦВІТУЦЬ» АД... ПРАЛЬНАГА ПАРАШКУ

Калі ў саставе мыйнага сродку ёсць слова з часткай «фасфа-», ад яго лепш адмовіцца

Кожнае лета рэкі і азёры Беларусі зарастаюць водарасцямі і пакрываюцца зялёнай плёнкай. Эўтрафікацыя — так спецыялісты называюць гэты працэс. Наогул, узнікае ён натуральна, пры нармальных умовах надвор'я развіваецца павольна і ў невялікіх аб'ёмах. Але апошнім часам вадаёмы «цвітуць» настолькі інтэнсіўна, што не пакідаюць шанцаў ні пакупацця людзям, ні выжыць рыбам. Аказваецца, вінаваты ў гэтым сам чалавек. Якім чынам мы правакуем «цвіценне» рэк і як беларускія школьнікі і настаўнікі спрабуюць гэта спыніць, даведалася карэспандэнт «Звязды».

ЧАМУ ВАДАЁМЫ ЗЕЛЯНЕЮЦЬ?

Яшчэ гадоў 20 таму ўбачыць рэкі, якія «цвітуць», можна было толькі ў канцы ліпеня — пачатку жніўня. Цяпер жа многія вадаёмы зелянеюць ужо ў чэрвені. Звязаны гэтыя перамены не толькі са зменай клімату, але і з некаторымі пераўтварэннямі ў гаспадарчай дзейнасці чалавека.

— Эўтрафікацыя ўзнікае, калі ў вадаём трапляюць злучэнні фосфару або азоту — так званых біягенных элементаў. Яны служаць пажыўным асяроддзем для многіх раслін і водарасцяў. Зразумела, чым больш такіх злучэнняў паступае ў ваду, тым хутчэй размнажаецца і расліннасць, — расказвае спецыяліст па ўстойлівым кіраванні воднымі рэсурсамі Цэнтра экалагічных рашэнняў, каардынатар праекта «Рэкі без фасфа-

таў» Кааліцыі «Чыстая Балтыка» Наталля ПАРЭЧЫНА. — Асаблівую небяспеку выклікаюць сіне-зялёныя водарасці. Яны адраджаюцца ад звычайных тым, што спажываюць шмат кіслароду, не пакідаючы яго іншым арганізмам. У выніку ў вадаёмах утвараюцца «мёртвыя» зоны — месцы, дзе гіне ўсё жывое, у тым ліку і рыба.

Эксперт падкрэсліла, што, як правіла, злучэнні фосфару і азоту паступаюць у вадаём двума шляхамі: праз камунальныя сцёкавыя вады і сцёкі з сельгаспалёў. Ачышчальныя збудаванні справіцца з гэтымі рэчывамі не могуць, так яны і аказваюцца ў нашых вадаёмах.

З усіх злучэнняў фосфару водныя расліны лепш за ўсё засвойваюць фасфаты — рэчывы, якія ў вялікай колькасці змяшчаюцца ў мыйных сродках і пральных парашках. У краінах ЕС з 2012 года ўведзена поўная забарона на выкарыстанне

фасфатаў у вытворчасці гэтай бытавой хіміі. У Беларусі пакуль такія змены не прадбачацца, але бесфасфатныя парашкі знайсці можна.

ЗДАРОЎЕ ТАКСАМА ПАД ПАГРОЗАЙ

Купляючы парашкі і мыйныя сродкі з фасфатамі, чалавек шкодзіць не толькі прыродзе, але і свайму здароўю. У першую чаргу, гэтыя рэчывы небяспечныя для дзяцей і алергікаў. Так, трапляючы на скуру, яны могуць выклікаць алергічныя рэакцыі ў выглядзе лущэння і пачырванення. Пры гэтым з кожным годам з'яўляецца ўсё больш людзей, адчувальных да фасфатаў.

Не варта таксама забываць: фасфаты аказваюцца і ў вашых любімых вадаёмах, дзе вы прывыклі адпачываць летам.

Пры гэтым экалаг дадае: калі парашок без фасфатаў, гэта не значыць, што ён адмывае горш. Бясспрэчна, злучэнні фосфару даюць у мыйныя сродкі не проста так: яны зніжаюць жорсткасць вады (дзякуючы чаму парашок больш пеніцца і лёгка адмывае рэчы). Але ёсць і прыродныя мінералы, напрыклад цэаліты, якія маюць тыя ж уласцівасці, але вадаёмам і здароўю не шкодзяць.

10 КРОКАЎ ДА ЧЫСТЫХ ВАДАЁМАЎ

Зрабіць так, каб фасфатаў у нашых вадаёмах стала менш, сёння можа кожны з нас. Праўда, пакуль не ўсе разумеюць сур'ёзнасць праблемы. Прасвятліць як мага больш беларусаў па гэтай тэме ўзялася каманда Цэнтра экалагічных рашэнняў — яна арганізавала для настаўнікаў інфармацыйную кампанію «Рэкі без фасфатаў».

Стартавала кампанія ў студзені і працягнулася тры месяцы. Удзел у ёй прыняла 21 навучальная ўстанова (21 настаўнік) з 10 раёнаў Мінскай, Віцебскай, Гродзенскай і Магілёўскай абласцей.

— Мы прыдумалі 10 крокаў, якія павінен прайсці кожны настаўнік, каб нашы вадаёмы пачысцілі. Па ўмовах трэба было выканаць пяць крокаў абавязкова і пяць — па жаданні. Але самая галоўная ўмова — далучыць да кампаніі як мага больш дзяцей, знаёмых, сяброў — каго заўгодна. Настаўнік не павінен быць выконваць усё адзін, — падзялілася эксперт.

Такім чынам, удзельнікі правялі анкетаванне мясцовых жыхароў, каб апошняе даведалася, якую шкоду фасфаты наносаць навакольнаму асяроддзю. Зрабілі інвентарызацыю бытавых хіміі ў мясцовых крамах, дзе заўважылі, што працэнт колькасці бесфасфатных парашкоў павысіўся амаль у пяць разоў. Аднак не абышлося і без сумных навін:

фасфаты знайшліся нават у дзіцячых парашках.

Таксама настаўнікі зрабілі запіс у «Кнізе скаргаў і прашаньняў», каб павысіць попыт на бесфасфатныя парашкі, а каля крамаў, дзе яны былі, павесілі плакаты са словамі «Тут можна купіць парашкі без фасфатаў».

— На апошнім кроку кожны настаўнік распрацоўваў свае заняткі і дзяліўся атрыманымі ведамі з іншымі ўдзельнікамі. І вось настаўніца з вёскі Башні Шумлінскага раёна спытала ў школьнікаў у канцы ўрока, чаму іх навучыла гэтая кампанія. У асноўным усе казалі, што не будуць купляць парашкі з фасфатамі, будуць уважліва чытаць састаў, а адзін сказаў: «А я вось больш не буду мыць шкарпэткі ў рэчцы». Дзіця шчыра адказала, значыць, дастукаліся! — адзначыла Наталля Парэчына.

Фасфаты могуць «хавацца» і за іншымі назвамі. Напрыклад: фасфанаты, поліфасфаты, дыкалій фторфасфат, дынатрый фторфасфат, трыполіфасфат натрыю, монафторфасфат кальцыю і г. д. Звярніце ўвагу, што ва ўсіх выпадках ёсць корань «фасфа-». Чытайце састаў і будзьце пільныя!

Кацярына ЦІТОВА

■ Экспертыза

ВЕДАЙ ЦАНУ СЛОВАМ

Два новыя віды судовых экспертыз з'явіліся ў Беларусі. Іх патрэба была прадыхавана часам. Цяпер спецыялісты праводзяць судовыя лінгвістычныя і культуралагічныя экспертызы. Супрацоўнікі Дзяржаўнага камітэта судовых экспертыз (ДКСЭ) цяпер маюць паўнамоцтвы выдаць заключэнне аб тым, ці ўтрымлівае тэкст, напрыклад, знявагу, нецэнзурную лаянку, заклікі да экстрэмісцкіх дзеянняў. Судовая культуралагічная экспертыза дапамагае вызначыць, ці з'яўляецца якая-небудзь выява або кінастужка парнаграфічнай. І калі так, то ці дэманструюцца ў іх асобы, якія маюць прыкметы непяўналетніх.

Аналіз зваротаў праваахоўных органаў і судову, якія паступілі ў цэнтральны апарат ДКСЭ, паказвае, што на сёння найбольш запатрабаванымі з'яўляюцца лінгвістычныя экспертызы па справах аб знявагах, а таксама экстрэмісцкай скіраванасці.

— Да ўтварэння ДКСЭ доўгія гады не з'яўлялася ніводнай новай экспертызы, і толькі за апошнія тры гады мы асвоілі больш за дзясятка даследаванняў, — кажа старшыня Дзяржаўнага камітэта судовых экспертыз Андрэй ШВЕД. — Чым жа важная судовая лінгвістычная экспертыза? Сёння востра стаецца пытанні абароны правоў грамадзян, нацыянальнай бяспекі. Да крыніц магчымых пагроз дадаліся інфармацыйныя рэсурсы. Адным з элементаў дэстабілізацыі абстаноўкі з'яўляюцца лжывыя ўкіды інфармацыі, дэзарыентацыя, паклёп на адрас службовых асоб. Любая дзяржава павінна аператыўна на гэта рэагаваць —

як займацца прафілактыкай такіх з'яў, так і вырашаць пытанне аб адказнасці вінаватых асоб.

Да нядаўняга часу з-за адсутнасці паўнаважнасці судовай лінгвістычнай экспертызы былі пытанні яе правапрымянення. Сёлета ж ужо лік такіх даследаванняў пайшоў на дзясяткі. Мяркуюцца, што іх агульны аб'ём за год складзе не менш за тысячу.

— Для таго каб правесці арганізацыйныя мерапрыемствы, спатрэбілася амаль два гады, — працягвае Андрэй Швед. — Трэба было падбраць і навучыць кадры. Падрыхтоўка спецыялістаў заняла каля года. Амаль усе яны вучыліся за мяжой. Судовая лінгвістычная экспертыза не запатрабавала пашырэння штатаў, мы прынялі рашэнне экспертаў-фонаскапістаў навучыць новым ведам. Гэта дазволіла сэканоміць рэсурсы, у тым ліку і фінансавыя.

Судовая лінгвістычная экспертыза праводзіцца ў Мінску

і абласных цэнтрах. А вось высветліць, ці ёсць на выяве прыкметы парнаграфіі, пакуль можна толькі ў сталіцы. Мяркуюцца, што судовых культуралагічных экспертыз будзе праводзіцца прыкладна 800—1000 за год.

Перад судовай лінгвістычнай экспертызай будуць ставіцца задачы высветліць, ці ёсць у прадмеце даследавання — прамове, друкаваным або электронным тэксце — наяўнасць прыкмет знявагі і экстрэмісцкіх выказванняў. Для нашых грамадзян на побытавым узроўні з'явілася магчымасць адстойваць гонар і годнасць у любым працэсе: адміністрацыйным, грамадзянскім і крымінальным. Лічым, што нашы паслугі будуць запатрабаваны і сярод бізнесменаў — напрыклад, калі нядобрасумленныя канкурэнты размяшчаюць інфармацыю, якая зневажае гонар і годнасць. Эксперт будзе даваць заключэнне не па адным, вырваным з кантэксту слове, а па інфармацыі агулам і ў кантэксце развіцця сітуацыі.

Мы распрацавалі нацыянальную метадыку экспертыз, але ўлічвалі пры гэтым досвед іншых дзяржаў. Справа ў тым, што ва ўсіх краінах падыходы адрозніваюцца. Мы карысталіся расійскім досведам. У нас бліжкая моўная культура, ментальнасць.

А якая ж цана пытання для новай экспертызы ў прыватным парадку? Замовіць яе можа кожны чалавек. Як сцвярджае Андрэй Швед, вельмі высокім кошт не будзе. Справа ў тым, што правядзенне гэтых экспертыз не вымагае выкарыстання якіх-небудзь расходных матэрыялаў. У арсенале спецыялістаў — толькі іх веды і даведнікі.

У інструментарыі галоўнага эксперта аддзела фанаскапічнага ўліку і дыягностыкі ўпраўлення фанаскапічных экспертыз ДКСЭ Алены ТРЫБУТ — больш за дзясятка самых разнастайных слоўнікаў.

— Усе выданні сучасныя. Праўда, слоўнікамі Даля, Ожагава ці Ушакова мы не карыстаемся. За акном XXI стагоддзю, а яны ўжо састарэлі. Тым больш што недастаткова проста адкрыць слоўнік і знайсці патрэбнае слова. У нас ужо былі прыклады, калі адно і тое ж слова мела, напрыклад, 10 розных значэнняў. У іх ліку — як нейтральныя, так і адмоўныя. Таму мы карыстаемся сама меней трыма рознымі слоўнікамі. Але задача адна — выбраць пэўнае значэнне і аргументавана даказаць, што менавіта яно і маецца на ўвазе ў тэксце, які ляжыць на стале ў эксперта.

Валяр'ян ШКЛЕНІК

А вы ўмеце рабіць масаж сэрца?

Першая дапамога: уніфікаваны

падыход да навучання

У Беларусі ствараецца адзіная дзяржаўная сістэма навучання насельніцтва метадам аказання першай дапамогі пры станах, якія ўяўляюць пагрозу для жыцця і (або) здароўя чалавека. Гэта замацавана ў праекце пастановы, які выносіцца на грамадскае абмеркаванне.

Як растлумачылі ў прэс-службе Міністэрства аховы здароўя, адзіная сістэма дазволіць навучыць насельніцтва навыкам аказання першай дапамогі да прыбыцця медыкаў на месца здарэння. Гэта будзе садзейнічаць зніжэнню смяротнасці і інваліднасці з-за нясвоечасовага і няправільнага аказання такой дапамогі.

Навучанне насельніцтва будзе ажыццяўляцца асобамі, якія маюць вышэйшую або сярэдняю спецыяльную медыцынскую адукацыю на базе вучэбна-трэніровачных цэнтраў арганізацый, якія аказваюць медыцынскую дапамогу ў адукацыйных паслугі па профілі «Ахова здароўя», любой формы ўласнасці, у тым ліку ў арганізацыях Чырвонага Крыжа.

У цяперашні час у нашай краіне дзейнічае сістэма навучання навыкам аказання першай дапамогі кантынгенту, якія працуюць па розных напрамках дзейнасці. Гэтыя пытанні ўключаны ў праграмы падрыхтоўкі і перападрыхтоўкі кіроўцаў механічных транспартных сродкаў усіх катэгорый; работнікаў, звязаных з перавозкай небяспечных грузаў; работнікаў арганізацый, якія эксплуатаюць электраўстаноўкі; работнікаў, звязаных з эксплуатацыяй водаправодных і каналізацыйных сетак; работнікаў сістэмы жыллёва-камунальнай гаспадаркі, занятых у зялёнай гаспадарцы; персаналу санітарных фарміраванняў.

Азнаёміцца з праектам пастановы можна на сайце Міністэрства аховы здароўя. Прапановы па дакуменце прымаюцца да 10 жніўня бягучага года.

Надзея НІКАЛАЕВА.